

הוכחה לדבר. בעיני הספר המשוגע זה אולי המצבה, שהדורה-הסיפורית של הפלמ"ח העמיד לעצמו.

● בהשוואה לספרים של מוסיגונו, נתן שחם שאגב, אדם הקורא עברית היום, אם יקרא את הספרים האלה, הוא לא יאמין שאי-פעם ניתבו בשפה העברית דברים כאלה, לא יאמין שאי-פעם ניתבה שפה עברית כל-כך קלוקלת, כל-כך שיקרית כמו השפה שלהם. עכשיו נשאלת השאלה: מדוע אנשים שנולדו בארץ ודיברו עברית, אונתים לא שמעו את השפה שהם דוברים. מדוע הם כתבו שפה שאונתים לא שמעה אף-פעם? מפני שהאנשים האלה חיו בתוך מערכת-שיקרית, וכשהם חיו בתוך מערכת-שיקרית גם השפה שלהם היתה שיקרית. יש קשר בין שפה, סיגנון, תוכן ומהות, וכאשר אתה קורא את השפה הפסבדו-מישנאית כפי שהם כתבו בתקופה ההיא אתה מתקשה להאמין, ומדוע פסבדו? מפני שהם דוברים ועמיהם-הארצות, ולא יודעים לכתוב בשפה-מיקראית, ושפה מישנאית, חירשים וערלי-אוזן — ולכן הם גם לא יכולים לכתוב בשפה-מדוברת. אני לא מכיר צירוף-סיפורי גרוע יותר מבור-שקרן.

● התמצית של הברות והשיקירות הישראלית הן סיפורית — היא סיפרו של חיים גורי הספר המשוגע. לא ראיתי מוגנטט יותר גדול מזה לשיקירות של הן סיפורת-הישראלית, מדוע שיקריות? לארצי-ישראלי של התקופה ההיא היתה הזדמנות יוצאת מן הכלל להתוודע אל הסיפוריות הגדולה של העולם. אבותינו באו מכל הארצות ודיברו בכל השפות, וידעו גם עברית היטב, ולכן תרגמו, או היה לנו מזל, כילד לא היה לי קשר אל הסיפורות העברית, סיפורות העיירה נראתה חרוקה לי, ואת גילצני הסיפורות-המקורית כאן לא אהבתי. בשנות געורי סלדתי במיוחד מכל מה שקשור בשלונסקי ור תרומתו לתרבות העברית. חשתי התנגדות עמוקה של נאנס, לעברית שלונסקי רצה להמציא וכפה אותה על כל תלמידי, סופרי דורה-הפלמ"ח הם צאצאים-לשוניים של שלונסקי. שלונסקי היה לפי דעתי חסר כל חוש-לשון לחלוטין, זה נשמע מזור להגיד על אדם שידע כל-כך הרבה מילים בעברית, שלא היה לו חוש לשפה העברית. שלונסקי ידע מילים עבריות הרבה יותר ממני. שלונסקי היה חירש ומעולם לא שמע את השפה-העברית, ומה שהוא לא שמע הוא לא ידע לכתוב, ועל-כן לא רק שהוא לא השתלב בתחית-השפה אלא שהוא הפריע לתחית-השפה.

● זה לא מקרה, שבן-אדם כמו אביגדור המאירי, אני מרגיש אליו הרבה יותר קרבה מאשר אל שלונסקי, והוא לא ידע הרבה מילים כמו שלונסקי. אבל היתה לו אוזן בלתי-רגילה להתפתחות של השפה, האוזן חשובה יותר משליטה-אנציקלופדית במקורות. אביגדור המאירי הוא סופר של אמת, יותר ממרבית הסופרים בני-דורו. המאירי היה בן לדור-אבוד שהיטיב לאבין את מצבו, ושמע באזניו את המתרחש, אני לא מאחל לאף אדם בעל-כישרון להשתייך לדור-אבוד. אני מבין מדוע כולם ניתלו בעגנון, הריקנות תמיד שואפת להתמלא במשהו, וזה מצחיק מאוד לראות ריקנות מתמלאת בעגנון. עגנון איננו יכול למלא שום דבר שאיננו עגנון. עגנון זה דבר אוטנטי שעומד על מורשת, וכאשר עגנון כותב את הן שפה העברית שלו, שהיא בהחלט שפה לא-מדוברת, הוא עושה את זה במודעות מוחלטת, וגם מסביר את זה ב"ספר-המדינה מדוע הוא משמש בעברית הזאת. הוא אומר שזו שפת-הדורות שהיו ושפת-הדורות שיהיו, כלומר, לעגנון יש חזון — והוא חושב שפעם ידברו בשפת-הדורות שהיו. הוא יודע שהיום לא מדברים ככה, הוא ידע שהוא לא כותב בשפת-הדור שלנו — והוא האמין, הוא גם כתב על הארץ בצורה לא-שיקרית, הוא לא היה באחדות-העבודה, ולא בפועל-יציון, בכל אורחותיו ומנהגו היה איש שונה מהם לחלוטין, ורצה אלוהים

חיים גורי

שארם ישר כזה, הוא היחיד שהציב מצבה לדור הזה. אף אחד אחר מאנשי הדור הזה לא השכיל להציב את המצבה לדור הזה, מפני שאף אחד מהם לא היה איש אמת. סופר זה איש אמת, שרואה את האמת מסביבו, אדם שלא רואה אמת ולא שומע אמת — אינו יכול לכתוב אמת.

הפונדקית ואדולף הילדסהיימר

● אחד מאליליו של דורה-הפלמ"ח היה נתן אלתרמן, ואם אני חוזר אל הילדות-התרבותית שלי, היה דבר שאותו לא אהבתי, זה היה את שירת אלתרמן. אני לא מאמין שבארץ יש פונדק, כאשר כתבו לי שיר על פונדקית ידעתי, שזה לא מדבר על הארץ שלי — ואם מדברים לא על הארץ שלי, לא איכפת לי אם יעשו את זה באקרוז בטיקה-לשונית, לאלתרמן היה כישרון גדול מאוד, עד כדי כך גדול, שבתוך ארץ של מהגרים, שעוד לא עיצבו את האישיות של עצמם, היתה לו השפעה-סוגסטית עד כדי כך שהוא יכל לפתח עליהם תדמית, הוא גרם שיהיה נידמה להם שאמנם המדובר בהם, בארצם, ובמה שסובב אותם, ואם זה מתאים גם לדרישות הגורמה-החברתית, הכוח-הסוגסטי שלם שלהם הוא עוד יותר גדול. אלתרמן היה עד כדי כך בעל כישרון, שהוא הצליח לי כפות על השירה-העברית נורמות של כתיבה, וגם אוצר שלם של דימויים, שאיש מן הממשיכים שלו אינו יכול להיפטר מהם, ישנם אנשים שאם תעיר אותם בלילה הם יעשו משהו עם תפוח ועם פונדקית, הם יעשו משהו עם יריד, אני לא ראיתי בארץ יריד.

● אחרי מלחמת-יום-הכיפורים קיים דבר מאוד מעניין, יש אפנה אחרת, אנשים התחילו להבין שאתה לא יכול להיות בלתי-מעורב, עכשיו, מה עושה אדם שאין לו מעורבות-טבעית? אדם שאין לו בכלל התייחסות? הוא מוכרח לביים אותה, או לקחת אותה בהשאלה ממקום אחר ומזמן אחר, אותי למשל נורא מצחיק שיש עכשיו אפנה לכתוב על ייקים בשנות ה-30 בירושלים, אלה שכותבים על ייקים בשנות ה-30 בירושלים אינם ייקים, הם לא ראו מימיהם ייקה חי בירושלים, אבל היום באפנה זה להיות מעורב, אז אדם שכל ימיו כתב דברים שיקריים ורדודים, והוא טכנאי בנינון מספיק טוב, הוא יכול בהחלט

פתאום היום להגיד: אני כותב את הרומן-החברתי-שלי ישראל, אני כותב את הרומן-הפוליטי-שלי-ישראל, וזה יהיה מלא התייחסויות, והגיבורים שלי ידברו כל הזמן על אלוהים ועל משיחיה, והם עושים את זה באותה מידת הכישרון שהם עשו את הדברים הקודמים שלהם. למשל, בגיליון האחרון של פרוזה קראתי סיפור של אהרון מגד על ייקים, וזה הצחיק אותי, היום כל בן-אדם ששם הגיבור שלו יהיה אדולף הילדסהיימר נראה כמו אדם שכותב טוב, כי היו כאן סופרים שכתבו טוב, וביצירתם היה אדולף הילדסהיימר, גם הייתה לו שכנה שנקראה טרודה אופנהיים.

מי היו המוקד והפרי של סרוואנטס ודוסטויבסקי

● בגלל ההתייחסות-השיקרית של סיפורת-הפלמ"ח אל כל הדבר ששמו ערכים, הדבר ששמו חברה, והגורם-החברתי בסיפורות — באה הריאקציה, לדור חדש של סופרים, שחוש-האמת שלו ניפגם וניצרם מזה, היתה דחייה-טוטאלית של עיסוק בערכים, בחברה, והם ברחו לעולם אינדיבידואלי ואינדיבידואליסטי לחלוטין, עד כדי כך היתה גדולה הסלידה בלב הדור הצעיר של סופרים שקם כאן, עד שהם זיהו את השקר-הפלמ"ח עם מעורבות-החברתית בכלל, ויצרו קשר של סיבה ומסובב עם הדברים האלה, והם אומרים: אתה מתייחס חברתית — משמע אתה שקרן, ואם אתה לא רוצה להיות שקרן, אז אל תתייחס אל דברים חברתיים, ואם יש בכלל הווה ועתיד לסיפורת-העברית שתימצא עוד פעם הסינטיזה הזאת, בינתיים אני חושב שיש הווה, מאז מלחמת-יום-הכיפורים שומעים יותר אמת, אולי יש קשר בין יום-כיפור לבין גילוי האמת.

● במדור זה פורסמו פעם שני, "מונולוגים", אחד של מנחם פרי, ומונולוג של גבריאל מוקד, ישנם דברים דומים מאוד בשני המונולוגים, אף-על-פי שאני מוקר יותר את הסיגנון שבו עשה זאת מנחם פרי מאשר הסיגנון של מוקד, כל אחד מהם טען שהוא מגלה, מטפח, את הדבר האמיתי והרלוונטי בסיפורת-העברית, זו קביעה לא נכונה מבחינה עובדתית, וזה כשלעצמו לא חמור, על זה לא יצא הקצף שלי זה על עצם הניסיון ועל עצם הקביעה, שאדם לא-יוצר, אלא מבקר או חוקר-סיפורות מתיימר לקבוע נורמות-סיפוריות, זאת זכות ששמורה אך ורק ליוצרים, כל אדם שאינו יוצר ורוצה להיות מעורב בקביעת נורמות-חברתיות — הינו זדאנוב, עכשיו, אם זה זדאנוב ערמומי שאומר, "אני קובע-נורמות, אבל אני לא רוצה לקבוע נורמות" זדאנוב בית שהן רק ערכיות וחברתיות, אלא רוצה גם לקבוע נורמות-אסטטיות, אינדיבידואליות, פסיכולוגיות ומשורר ריות, כמו מה שבגבריאל מוקד כותב עכשיו על תרומתם של משוררים לסמנטיקה של הסיפורת-העברית, עכשיו, כאשר אדם מתיימר לקבוע נורמות באומרו "אף-על-פי שאני קובע נורמות — הריני התייך מזדאנוב" או מה זה זדאנוב? זה אדם שאיננו יוצר ואוהב לקבוע נורמות, ואת זה עושה גבריאל מוקד בצורה יותר מתגרה ופחות אלגנטית, את זה עושה מנחם פרי בסיגנון הרבה יותר מתוחכם ואלגנטי — ולשניהם אין את הזכות לעשות את זה, הדבר היחיד שביכולתם לעשות זה לערוך כתבי-עת, ולהכניס לתוך כתביה-עת את מה שנראה להם, ולא להכניס את מה שלא נראה להם, הם יכולים לעסוק בחקר-סיפורות, אבל אף חוקר-סיפורות לא קבע את הנורמה הסיפורתית של דורו, זדאנוב עשה את זה, את הנורמות הסיפורתיות קבעו הסופרים, סרוואנטס ודוסטויבסקי קבעו את הנורמה-הסיפורתית של דורם, דוסטויבסקי קבע את הנורמה הסיפורתית של דורו — ואיש אינו יודע היום מי היו המוקד והפרי של סרוואנטס ודוסטויבסקי, ובצדק לא יודעים.

השאלה אותה-שאל גולן את בתו בפומבי, באותו-ידפוס סדורות, עם תמונת המתנססת במרכזו, כאשר המקטרת גונבת את ההצגה, השאלה "מדוע זכית בפרס ירושלים?" שפכה חיוך רחב על שפתי כל מי שבקיא בנעשה בסיפורת-העברית, רק לפני כמה שבועות שימש גולן כקבלן-סופרים לשיבת הכנסת החגיגית לא.צ. גרינברג.

באותו ראיון ניתן ללמוד עד מה הבת שקודה על כתבי אביה, ולכן היא כותבת עליו: "הסופר השתתף במלחמת-ששת-הימים כקצין וחסם בחטיבה הירושלמית, הוא זוכר את האווירה הנכאה שעטפה את העיר..." הרי זה סיפור על הנזקים והחגבים, ואם לזכור שהראיון נערך לרגל קבלת פרס ע"ש עגנון — כך שניתן אף לדמיין את עגנון זוכה ב"פרס שמאי גולן" ובתו של עגנון, אמונה, הייתה כותבת עליו: "הסופר השתתף במלחמת-העולם-הראשונה בצבא הקיסר ירום הודו, והוא זוכר את האווירה הנכאה שעטפה את הקיסרות עם רצח הארכידוכס פרדיננד..."

אבל שלומית גולן, בתו של שמאי, אינה רק רושמת בדבריי-מיי-העיתים של אביה, היא גם מכשיר להתהדרותו בכישרונותיו, שקלה-הקוראים טרם הגיע לקרס, לכן היא ממשיכה ומצטטת אותו: "כתיבה היא במידה רבה מתת שמים" ועל-מנת שנחוש מעט מהמתרחש בבית-שמאי, ונבחין באובייקט-הסיפורות עליהם טוחן גולן את מרכולתו-התרבותית, מבשרת בתו בלש הגבורה: "חשיבות אינה נכרת בנושאים המעוצבים דווקא אלא דרך עיצובם, לגבי העתיד קשה לסופר לומר ולנבא את עתידו הסיפורתי, בודאי שאינו רואה עצמו מחוייב לכתוב על ירושלים..." ומכאן אנו למדים שיש בכונתו לכתוב על עיר-תגין, או חולון, שגם חן מעניקות פרסים סיפוריים, שיתכן ונפשו של שמאי גולן עורגת להן במעמיקה, חם הסתם.

הצניעות מה מסמית אורנה לבית שמאי את הראיון עם גולן, היא מרגשת: "ניתן רק לקוות ואולי להתפלל שהדברים ימשיכו ויתרחשו בלב פנימה..."

נפוטיזם*

עסקן-הסיפורות הירושלמי שמאי גולן (מנכ"ל בית-הספר), חתן "פרס ירושלים ע"ש עגנון" וזה לכבוד הסרת-קדיים שלונסקי סופר לא זכה לו בתולדות הסיפורות העברית לדורותיה, הוא רואין שבשכונת-הירושלים "חדשות-ירושלים" ע"י רכזת-המערכת שהיא גם בתו, עצמו ובשרו.

דומה שאין בנמצא דבר, שבכונתו להמחיש את התאפסותה של הסיפורת-העברית מאשר מי-שפטי-הפתחה של אותו ראיון: "תשאלו את השופטים מדוע זכית בפרס-ירושלים? ** אמר הסופר שמאי גולן..."

* העדפת קרובי-המשפחה; קירוב בן-משפחה לשלטון, הענקת זכויות-יתירות להם כשאין ראיות להם לפי כשרונותיהם וידיעותיהם.

** מחברי ועדת-השופטים שהתניהה לשמאי גולן את הפרס, קשורים אליו בקשרים לא-אתיים, המשורר-הרומני, מנפרד וינקלר, שעלה לפני שנים מספר ארצה, פרנסתו-הסיפורתית מקורה בסדנה ללימוד שיהי-לנוער, המתנהלת בבית-הספר, נתן לחמו הוא שמאי גולן, מנהל המוסד, השופט השני, פרופ' יוסף זך, מנצל את אכסניית בית-הספר, לערבים-סיפורתיים לספרי מחקר שלו על החסידות, ובאחד העברים, שנערך לפני כמה חדשים, שימש שמאי גולן כמנחה הערב, והיללו עד לא ידע, בנימוקי חברי-השופטים נאמר כי סיפרו של שמאי גולן, מהווה הישג חשוב להתפתחות הסיפור הקצר העברי... דבר שנעלם מסוס-מה, מעינם הצופיה של חוקרי הסיפורות, ובראשם פרופ' גרשון שקד בסיפרו, "גל חדש בסיפורת העברית" המתעלם מחרומת, זהות פרס ירושלים ע"ש עגנון" שמאי גולן, לסיפור הקצר העברי, או הארון.

מגזין ספרותי ותרבותי
בגניבת רובה ותחמושת
מגזין ספרותי ותרבותי
מגזין ספרותי ותרבותי